

L10. CIRCUITUL BASCULANT MONOSTABIL INTEGRAT CDB-4121

10.1. Noțiuni teoretice

10.1.a. Introducere

Schema electrică a C.B.M. integrat CDB-4121 este prezentată în Fig. 10.1.1 .

C.B.M. respectiv poate fi declanșat fie de o tranziție JOS-SUS (L->H) pe intrarea B, fie de o tranziție SUS-JOS (H->L) pe intrările A₁ sau A₂. Posibilitățile de comandă a C.B.M. integrat CDB-4121 sunt sintetizate în tabela 10.1.2.

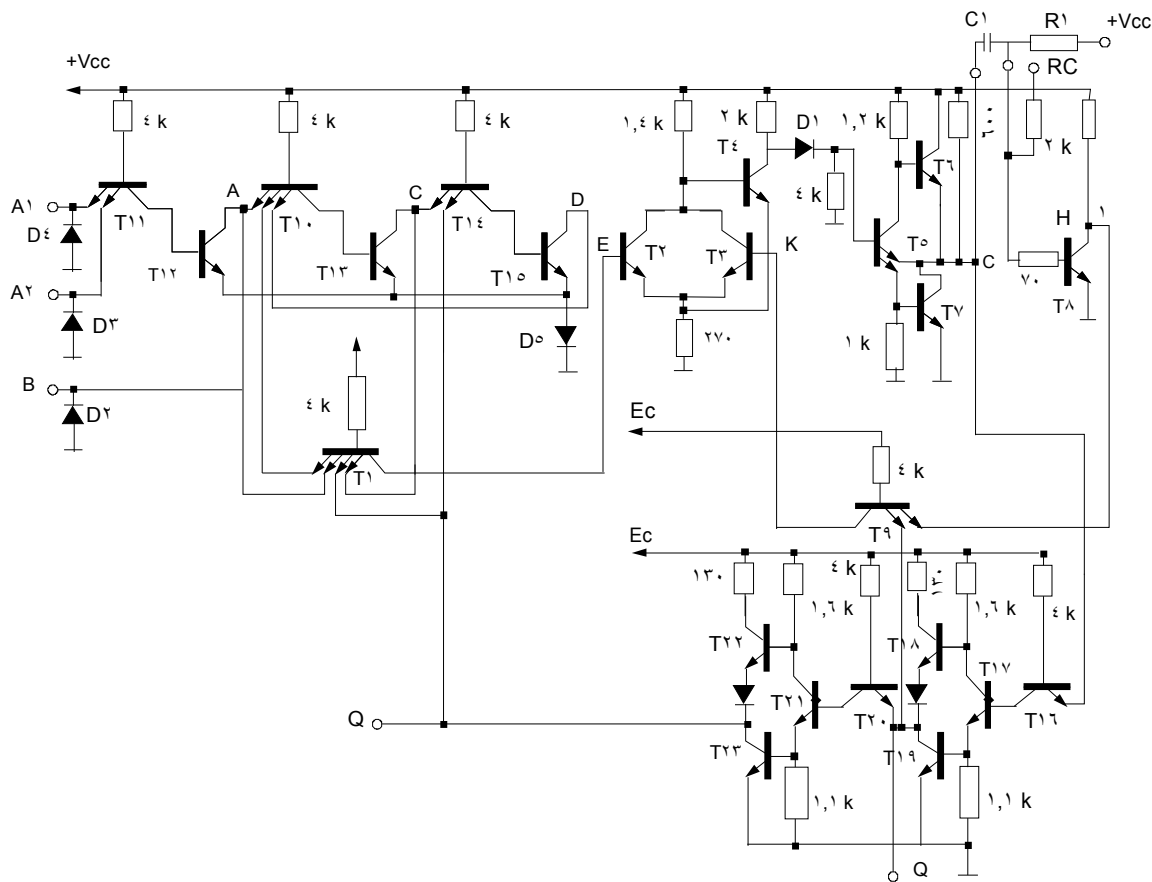

Fig. 10.1.1. Schema electrică a circuitului CBM integrat CDB - 4121

Din tabelă se observă la comanda pe intrarea (L->H) cel puțin o intrare A₁ sau A₂ trebuie să rămână în starea jos (L).

Se va considera pentru început posibilitatea comenzii C.B.M. integrat pe intrarea B. Pentru aceasta în starea stabilă este necesar ca A₁ sau A₂ sau ambele intrări A₁ și A₂ să fie pe "0" logic (L), iar până la aplicarea frontului anterior al impulsului pe intrarea B și această intrare să fie pe "0" logic (L).

În felul acesta tranzistoarele T_1 , T_{10} și T_{11} sunt saturate determinând astfel blocarea tranzistoarelor T_2 , T_{13} și respectiv T_{12} .

Pe de altă parte tranzistorul T_8 se saturează deoarece baza acestuia este conectată la $+V_{cc}$ prin $R_1+70\Omega$. Saturarea tranzistorului T_8 determină saturarea lui T_9 și deci blocarea tranzistorului T_3 . Deoarece atât T_2 cât și T_3 sunt blocate, tranzistorul T_4 se saturează, determinând blocarea tranzistorului T_5 . În felul acesta tranzistorul T_6 se saturează, iar tranzistorul T_7 se blochează. Emitorul tranzistorului T_{16} se conectează prin joncțiunea colector-emitor a lui T_6 saturat direct la $+V_{cc}$, determinând intrarea tranzistorului T_{16} în regim activ invers. Aceasta conduce la saturarea tranzistoarelor T_{17} și T_{19} și deci $Q=0$. Prin conectarea la masă a emitorului tranzistorului T_2 acesta se saturează, determinând blocarea tranzistorului T_{21} , T_{23} , adică $Q=1$.

A_1	A_2	B
L	X	L → H
X	L	L → H
H → L	H	H
H	H → L	H

Tabelul 10.1.2. Posibilitățile de comandă a C.B.M. integrat CDB-4121

În felul acesta ambele intrări ale tranzistorului T_{14} sunt pe “1” logic (colectorul lui T_{13} blocat și $Q=1$), determinând pentru acest tranzistor regim activ invers și deci T_{15} se saturează.

Pentru situația considerată condensatorul C_1 se încarcă rapid pe circuitul: $+V_{cc}$, T_6 saturat, rezistența de 70Ω , joncțiunea bază-emitor a lui T_8 saturat masă. În momentul în care potențialul emitorului lui T_6 depășește nivelul $V_{CC} - V_{BE(T_6) sat}$ acesta se blochează, încărcarea condensatorului C_1 continuând prin rezistorul de 600Ω până ce tensiunea la bornele acestuia atinge valoarea $V_{CC} - V_{BE(T_8) sat} \approx V_{CC}$, cu polaritatea indicată în figură, adică:

$$U_C(0) \approx V_{CC} \quad (10.1.1)$$

Aceasta este starea stabilă a C.B.M., stare care se menține un timp nelimitat, dacă nu se aplică nici o tranziție JOS-SUS pe intrarea B.

Dacă din această stare se aplică tranziția JOS-SUS ($L \rightarrow H$) pe intrarea B (B este pus pe “1” logic), toate intrările tranzistorului T_1 sunt pe “1” logic (colectorul lui T_{12} blocat, $B=1$, $Q=1$ și colectorul lui T_{13} blocat), determinând regim activ invers pentru acesta și deci saturarea lui T_2 .

Când intrarea B trece pe “1” logic tranzistorul T_{10} rămâne în continuare saturat deoarece pe o intrare a acestuia se aplică “0” logic de la colectorul lui T_{15} saturat. În felul acesta T_{13} rămâne blocat la trecerea intrării B în starea “1” logic, până când T_3 se saturează și Q devine “0” logic.

Saturarea lui T_2 blochează pe T_4 și deci T_5 se saturează. Saturarea lui T_5 menține T_6 blocat, determinând totodată saturarea lui T_7 - Emitorul lui T_{16} fiind conectat la masă prin joncțiunea colector-emitor lui T_7 saturat, determină saturarea acestuia și deci blocarea tranzistoarelor T_{17} și T_{19} , adică $Q=1$. În felul acesta T_{20} intră în regim invers determinând saturarea tranzistoarelor T_{21} , T_{23} , adică $Q=0$.

Aceasta corespunde stării instabile a C.B.M.

Deoarece $Q=0$ pe întreaga durată a stării instabile, tranzistorul T_1 este menținut saturat pe tot acest interval de timp, invalidând orice comandă ulterioară pe intrarea B, menținând blocat tranzistorul T_2 .

Odată cu saturarea lui T_7 , tensiunea de la bornele condensatorului C_1 polarizează invers joncțiunea bază-emitor a lui T_8 blocându-l, determinând astfel regim activ invers pentru T_9 ($Q=1$, colectorul lui T_8 blocat) și deci saturarea lui T_3 .

Deoarece T_2 este blocat datorită saturării lui T_1 de $Q=0$, durata stării instabile este determinată de timpul cât tranzistorul T_3 este menținut saturat, adică de timpul cât T_9 este în regim activ invers datorită blocării tranzistorului T_2 .

În starea instabilă condensatorul C_1 se descarcă pe circuitul: $+V_{CC}$, R_1 , joncțiunea colector-emitor a lui T_7 saturat, masă. Dacă această stare ar dura un timp nelimitat, condensatorul C_1 s-ar descărca până la 0 volți și apoi s-ar încărca cu polaritate inversă față de cea indicată în figură până la aproximativ V_{CC} , adică:

$$U_C(\infty) \approx -V_{CC} \quad (10.1.2.)$$

Semnul minus din relația (10.1.2.) specifică faptul că polaritatea tensiunii la bornele condensatorului C_1 este inversă față de polaritatea indicată în figură.

Durata stării instabile este astfel condiționată de intervalul de timp cât tranzistorul T_8 este menținut blocat de tensiunea de la bornele condensatorului C_1 .

Legea de variație a tensiunii la bornele acestui condensator se poate scrie ușor, ținând cont de relațiile (10.1.1.) și (10.1.2.):

$$U_C(t) = U_C(\infty) + [U_C(0) - U_C(\infty)] \cdot e^{-\frac{t}{C_1 \cdot R_1}} = -V_{CC} + 2V_{CC} \cdot e^{-\frac{t}{C_1 \cdot R_1}} \quad (10.1.3.)$$

Dacă se consideră că tranzistorul T_8 este menținut blocat până la descărcarea condensatorului C_1 la zero volți, rezultă din relația (10.1.4.) că:

$$U_C(T_i) \approx 0 = -V_{CC} + 2V_{CC} \cdot e^{-\frac{T_i}{C_1 \cdot R_1}},$$

de unde

$$T_i \approx C_1 R_1 \ln 2 \approx 0,7 C_1 R_1 \quad (10.1.4.)$$

Odată cu saturarea lui T_8 , tranzistorul T_9 se saturează, determinând blocarea lui T_3 . Deoarece atât T_2 cât și T_3 sunt blocate, tranzistorul T_4 se saturează, determinând blocarea tranzistoarelor T_5 și T_7 și saturarea tranzistorului T_6 . Se revine astfel la starea stabilă, deoarece emitorul lui T_{16} este conectat prin T_6 saturat la $+V_{CC}$ determinând regim activ invers pentru acest tranzistor și deci T_{17} și T_{19} se saturează determinând $Q=0$ și $Q=1$. Condensatorul C_1 se reîncarcă pe circuitul descris anterior. Dacă condensatorul C_1 nu reușește să se încarce la valoare de aproximativ V_{CC} și un nou impuls de comandă se aplică pe intrarea B, durata stării instabile devine mai mică decât cea calculată cu relația (10.1.4.), deoarece în calculul acestei durate s-au neglijat tensiunile pe joncțiunile tranzistoarelor saturate, comparativ cu V_{CC} , neglijări, care nu mai corespund cazului când condensatorul C_1 nu reușește să încarce până la $+V_{CC}$.

Comanda pe intrarea B se utilizează în cazul unor tranziții JOS-SUS lente (până la ordinul 1V/s), sau detecției de nivel.

Comanda C.B.M. C.D.B.- 4121 se poate realiza și prin tranziții SUS-JOS pe intrările A_1 sau A_2 .

Așa spre exemplu, dacă se presupune $B=A_2=A_1=1$ logic în starea stabilă, tranzistorul T_{11} intră în regim activ invers, determinând saturarea lui T_{12} . Prin saturarea lui T_{12} tranzistoarele T_{10} și T_1 se saturează determinând blocarea tranzistoarelor T_{13} , respectiv T_2 . Ca și în cazul comenzii pe

intrarea B, în starea stabilă T_8 este saturat, determinând saturarea lui T_9 și deci blocarea lui T_3 . Deoarece atât T_2 , cât și t_3 sunt blocate, tranzistorul T_4 este saturat, determinând astfel blocarea tranzistoarelor T_5 și T_7 și saturarea tranzistorului T_6 .

Emitorul lui T_{16} este conectat la $+V_{CC}$ determinând regim activ invers pentru acesta și deci $Q=0$ și $\bar{Q}=1$. Condensatorul C_1 se va încărca cu polaritatea din figură până la aproximativ V_{CC} pe circuitul: $+V_{CC}$ T_6 saturat și apoi prin rezistența de 600Ω , rezistența de 70Ω , joncțiunea bază-emitor a lui T_8 saturat, masă.

Aceasta este starea stabilă care se poate menține un timp nelimitat dacă nu se aplică nici o tranziție SUS-JOS pe una din intrările A_1 și A_2 .

Dacă din această stare se efectuează, de exemplu, tranziția SUS-JOS pe intrarea A_1 (intrările A_2 și B menținându-se în starea SUS), tranzistorul T_{11} se saturează, determinând blocarea tranzistorului T_{12} . În felul acesta toate intrările tranzistorului T_1 sunt pe "1" logic (B=1, colectorul lui T_{12} blocat, $\bar{Q}=1$ și colectorul lui T_{13} blocat), determinând regim activ invers pentru T_1 și deci saturarea lui T_2).

Trebuie remarcat faptul că după aplicarea comenzii, T_{10} se menține un timp saturat datorită menținerii în stare saturată a lui T_{15} .

Intr-adevăr, în starea stabilă tranzistorul T_{14} este în regim activ invers (pe intrări se aplică potențialul colectorului T_{13} blocat și $\bar{Q}=1$), determinând saturarea lui T_{15} . La aplicarea comenzii pe A_1 tranzistorul T_{10} se aplică "0" logic de la colectorul lui T_{15} saturat. Deci tranzistorul T_{13} se menține blocat și după tranziția SUS-JOS pe intrarea A_1 până când T_3 se saturează și $\bar{Q}$ devine "0" logic.

Prin saturarea tranzistorului T_2 se asigură blocarea tranzistorului T_4 și deci saturarea tranzistoarelor T_5 și T_7 . De aici înainte procesele au loc exact ca la comanda pe intrarea B, toate concluziile rămânând valabile și pentru această comandă.

Durata impulsului generat poate fi variată între 40 ns și 40s, alegând valori potrivite ale componentelor exterioare C_1 și R_1 . Fără componente externe durata impulsului generat este tipic 30ns.

Circuitul basculant monostabil integrat CDE-4121 este compensat astfel că stabilitatea duratei impulsului generat este limitată numai de precizia componentelor exterioare, fiind independentă de temperatură și variațiile tensiunii de alimentare în limitele prescrise în catalog.

Capacitatea externă, C_1 , se conectează între terminalele 10 (borna plus) și 11. Pentru a folosi rezistența internă $R_{t\text{ int.}}$, (de $2\text{ K}\Omega$), fără a conecta o rezistență din exterior se unesc terminalele 9 cu 14.

În acest caz durata impulsului generat este

$$T_i = 2000 C_1 \ln 2 \approx 1400 C_1 \text{ [s]} \quad (C_1 \text{ în F})$$

Durata impulsului generat nu este în acest caz precisă deoarece rezistența internă are o dispersie destul de mare.

Când se conectează o rezistență exterioară între terminalele 9 și 14, durata stării cvasistabile este dată de relația:

$$T_i = (R_1 + 2000) C_1 \ln 2 \text{ [s]} \quad (R_1 \text{ în } \Omega \text{ și } C_1 \text{ în F}).$$

Nici în acest caz durata stării instabile nu este riguros aceeași, de la un exemplar la altul, datorită dispersiei tehnologice a rezistenței interioare.

Pentru obținerea unei durate precis repetabilă a impulsului la ieșire, se conectează o rezistență externă R_1 între terminalele 11 și 14, cu terminalul 9 lăsat în gol, caz în care durata stării instabile se calculează cu relația (10.1.4).

Se recomandă ca valoarea capacității exterioare C_1 , să nu depășească $100\mu\text{F}$, iar rezistența exterioară R_1 , să fie maxim de $40\text{ K}\Omega$.

10.2 Desfășurarea lucrării

1. Se identifică componentele existente în montajul de laborator.
2. Se realizează toate configurațiile din tabelul de funcționare a circuitului integrat.

10.3 Intrebări

1. Ce posibilități de comandă a CBM integrat CDB 4121 cunoașteți?
2. Când se utilizează comanda pe intrarea B?
3. Ce valori se recomandă pentru componentele exterioare R_1 și C_1 ?

10.4 Conținutul referatului

- schemele de măsură utilizate și valorile componentelor pasive existente
- oscilogramele pentru semnalele de ieșire
- valorile determinate teoretic (T_i) și justificarea deosebirilor care apar față de determinările practice
- răspunsul la întrebări.